

ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА РАЗВОЈ ВЕЛНЕС ТУРИЗМА У БАЊИ РУСАНДА

Маја Мијатов^I, Лазар Павић^{II}, Милица Ранчић^{III}

Примљено: 21.02.2014. | Прихваћено: 25.08.2014.

Резиме: Село Меленци налази се у непосредној близини Зрењанина у Банату, а у самом селу налази се бања Русанда, чији се минерални пелоид убраја у једно од најлековитијих блата у Србији. Предмет истраживања овог рада је бања Русанда, а задатак је утврђивање њеног потенцијала за развој велнес програма, а све у циљу побољшања положаја Русанде на тржишту здравственог и велнес туризма. У раду ће се користити квалитативна анализа података, ради утврђивања потенцијала за туристички развој. Резултати анкетног истраживања, које је спроведено за потребе овог рада, могу се користити за умањивање, односно елиминисање ограничавајућих фактора. У данашње време, у бање се не долази искључиво ради терапија, које доприносе излечењу или побољшању стања, већ и из превентивних разлога, због одмора и унапређења здравственог стања. Појединци, забринути за своје здравље, утицали су на стварање тржишта које остварује велику зараду. Ово је разлог због ког би развој бање Русанда требало посматрати и изван искључиво здравственог туризма и полако тај развој усмеравати у правцу велнес туризма, као адекватне допуне лечилишној функцији.

Кључне речи: Русанда, туризам, медицински велнес, потенцијал

УВОД

Здравствени туризам је годинама представљао гранично подручје медицине и туризма у бањама са циљем превенције, рехабилитације и лечења уз стручну и контролисану примену природно-лековитих фактора: климе, термоминералних вода, пелоида, морске воде. Међутим, промене и трендови на туристичком тржишту, праћени савременим друштвено-економским стањем, утицали су да бањски туризам изађе из оквира традиционалног лечилишног туризма и истакнуте филозофије хоспитализованих услуга и он све више обухвата и превентивне

^I Ратка Павловића 20, 23000 Зрењанин, контакт: majamijatov@gmail.com

^{II} Димитрија Аврамовића 1, 21000 Нови Сад

^{III} Грделица село ББ, 16220 Грделица, Општина Лесковац

облике медицине (велнес), који често постају и најбитнији део понуде (Милићевић, Миловановић, 2012).

Концепт здравственог туризма разликује се од земље до земље. За разлику од западне Европе, где је акценат на превентиви, менталном и физичком здрављу, у централној и источној Европи, нагласак је, пре свега, на физичком здрављу. У јужној Европи заступљени су третмани на бази морске воде, док северна Европа бањски туризам заснива на природним пејзажима (фјордови, језера, шуме) и третманима хладном водом у језерима (Smith, 2011).

Људи, услед велике изложености стресу, имају све већу потребу за опуштањем, а велнес туризам нуди решење за опоравак. Велнес је енглеска реч, састављена из *well-being* (добро се осећати) и *fit-ness* (бити у форми). Велнес се може посматрати као стање здравља које подразумева хармонију тела, ума и духа, са самоодговорношћу, физичком активношћу, козметичком негом, здравом исхраном, релаксацијом, медитацијом, менталном активношћу, едукацијом и социјалним контактима као фундаменталним елементима (Михајловић и др., 2012).

Данас се по бањама све чешће могу срести људи који тамо одлазе из превентивних разлога, свесни значаја који бање могу проузроковати за њихово здравље. На примеру Русанде, може се уочити да је велнес туризам још увек неразвијен, а у раду ће бити дати предлози како да се овај недостатак превазиђе.

Боравак у бањама подразумева коришћење природних лековитих чинилаца, а за сваки од облика лечења је неопходно обезбедити адекватан простор. Али, како за боравак туриста није неопходан само лечилишни део, потребно је обезбедити и адекватне програме анимације. Програми анимације морају бити добро осмишљени и узети у обзир структуру корисника, јер се различити програми анимације примењују у зависности од тога да ли су у питању потпуно здрави корисници или рековалесценти или пак тешко покретни и болесни људи. У складу са тим се организују различите спортске активности са више ангажовања учесника, или мирнији програми где су они више посматрачи (Ивков-Џигурски, 2012).

Поред културног, историјског и уметничког наслеђа, као део интегрисаног програма активности у бањама, може се укључити здрава храна која се производи у незагађеном окружењу, као и природне вредности околине (Вулановић и др., 2001). Спортско-рекреативни потенцијали су такође један од врло важних фактора бањског туризма, јер гости често желе да што активније проведу своје време (Михајловић и др., 2012).

Иако би се по броју бања за Србију могло рећи да је земља бања, бањски туризам ипак није на завидном нивоу. Русанду и даље најчешће посећују они са здравственим проблемима, па је тренутно лечилишна функција најзаступљенија. Међутим, требало би размишљати у правцу развоја велнес туризма, јер потенцијал свакако постоји.

МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Основна метода, која је коришћена за писање овог рада, јесте квалитативна анализа података. Такође, спроведени су разговори са стручним кадром Специјалне болнице за рехабилитацију Русанда, а информације које су прикупљене на овај начин су од великог значаја. Још једна од метода коју би требало истакнути јесте теренско истраживање бање Русанда и истоименог језера. На тај начин је утврђено тренутно стање саме бање. Теренско истраживање је омогућило увид у позитивне аспекте бање, као и негативне, које би требало уклонити приликом развоја бањског туризма у Русанди.

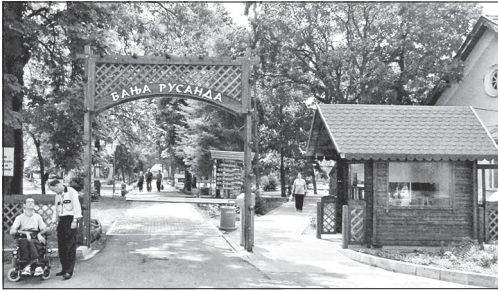
Спроведена су и два краћа анкетна истраживања. Прво анкетно истраживање је обухватило 80 испитаника, грађана територије града Зрењанина. Друго анкетно истраживање спроведено је међу непосредним корисницима бањских услуга Русанде (узорак од такође 80 испитаника). Анкетно истраживање вршено је у неколико наврата у периоду од фебруара до јула 2014. године. Истраживање је рађено на две локације. Прва је град Зрењанин, административни центар територије на којој се бања Русанда налази. Анкетирање је извршено у центру града (на главном шеталишту, као и на шеталишту око језера које се налази у центру Зрењанина). Други део истраживања је извршен у бањи Русанда, међу људима који су у периоду истраживања били директни корисници бањских услуга. Гости бање су анкетирани у периоду њиховог одмора и пауза од терапија и то у парку који окружује бањски комплекс, као и у близини обале језера Русанда.

Узорак испитаника је погодан. У питању су испитаници који су у периоду истраживања били заинтересовани за учешће у истом (и у Зрењанину и у Русанди). Водило се рачуна да у склопу узорка проценат мушких и женских испитаника буде приближан, као и да број испитаника у првом и другом делу анкетног истраживања буде исти. Мишљење обе групе испитаника је веома битно и треба да се узме у обзир приликом доношења одлука у вези даљњег опремања и унапређења бањске понуде. Њихово мишљење је драгоцено, јер се сви аспекти бање (ентеријер, екстеријер, услуге бање) морају развијати на начин који ће обезбедити пријатнији боравак. Резултати истраживања ће бити приказани у једном од наредних поглавља рада.

БАЊА РУСАНДА

Природни услови за развој туризма Русанде / Меленаца

Бања Русанда је активно лечилиште у Банату. Налази се на северној обали истоименог језера у Меленцима, у средишту српског дела регије Банат, на раскрсници магистралних путева Београд–Зрењанин–Бечеј и Београд–Зрењанин–Киkinда, 16,5 km северозападно од Зрењанина. Погодан положај бање Русанда у смислу близине великих градова попут Новог Сада и Београда, свакако иде у прилог њеном развоју, нарочито због тога што људи из ових великих градских центара

Слике 1 и 2. Бања Русанда
(Извор: www.banjarusanda.rs)

ра могу брзо да дођу до ње и врате се кући у кратком временском периоду. Координате су $45^{\circ} 32'$ северне географске ширине и $20^{\circ} 15'$ источне географске дужине. Надморска висина на којој се село налази, креће се у распону од 77 до 97 m. Подручје око Меленаца претежно је равничарско (Церовић, 1984).

Поднебље је степско континентално, Просечна годишња температура износи $11,8^{\circ}\text{C}$. Зимска просечна температура износи $1,2^{\circ}\text{C}$, пролећна $12,1^{\circ}\text{C}$, летња 22°C , а јесења просечна температура износи 12°C (Републички хидрометеоролошки завод). Средње температуре са негативним вредностима су присутне у фебруару и децембру (Богдановић и др., 1995). Најизразитији ветар овог подручја је кошава. Кошава дува из југоисточног или источног правца и доноси хладне ваздушне масе. Други значајни ветар овог подручја је ветар из северозападног правца. Он редовно доноси кишу и снег и снабдева читаву Војводину довољним количинама влаге. Трећи значајни ветар је северац. То је хладан и често прилично јак ветар (www.zrenjanin.rs). Пролеће и рана јесен пружају најповољније временске услове за боравак у бањи, пре свега због пријатних температура. У току лета је боравак у бањи такође пријатан, пре свега због парка који се налази око бањског комплекса, па су високе температуре на тај начин ублажене.

Од влажности ваздуха зависи кондензација водене паре, а потом стварање магле, облака и свих облика падавина. Током зиме је просечна влажност највећа (83%), а лети најмања (66%). Просечна релативна влажност је током пролећа (67%) нешто мања него током јесени (76%). Просечна годишња релативна влажност у Зрењанину износи 73% (Републички хидрометеоролошки завод).

Овде има од 2.000 до 2.200 сунчаних часова годишње, најмање сунчаних часова има у децембру (56,3), а највише у јулу (298,3). Највећа облачност општине Зрењанин, у склопу које се налази и бања Русанда, јесте у децембру, када је у просеку 7,3 десетине, а најмања у августу када износи 3,6 десетине неба. Облачност често негативно утиче на расположење бањских посетилаца, нарочито доприноси суморном расположењу, те је боравак у току пролећа и лета сигурно пријатнији, нарочито за хроничне болеснике, који овде долазе пре свега због лечења.

Годишња количина падавина је око 597,9 mm. Распоред падавина према годишњим добима је прилично уједначен. У току зиме снег просечно пада 22 дана (Републички хидрометеоролошки завод).

Од биогеографских туристичких мотива бање Русанде издваја се велики парк, величине око 100 ha од чега је 60 ha прекривено шумом у којој су најзаступљенији бор, липа и багрем. Парк је испресецан дугачким асфалтним стазама за шетњу и рекреацију, а уз стазу има доста цвећа што доприноси бољем утиску гостију бање (Обрадовић, 2005).

Историјат, уређење и опремање бање Русанда

О лековитости воде и блата сведочи излечење бројних мештана, па су језерску воду, 1866. године, послали у Беч на испитивање. Услед повољних резултата испитивања, исте године је основано акционарско друштво које је саградило дрвено купатило на источној обали језера Русанда. Нешто касније, 1878. године, издата је дозвола за отварање бање на северној обали, где се и данас налази. Од тада, па све до данас, бања Русанда се непрестано изграђује и развија да би сада као Специјална болница за физикалну медицину и рехабилитацију била једна од водећих и значајних установа те врсте код нас (Ромелић, 2008). На мапи 1 може се видети положај бање Русанда у односу на истоимено језеро.

Седамдесетих година XX века смештајни капацитет је износио око 200 постеља у VII павиљона. Осамдесетих година XX века изграђени су VIII и IX павиљон, те је смештајни капацитет скоро удвостручен и износио је око 380 постеља. Деве-

Мапа 1. Положај бање у односу на језеро Русанда

(Извор: Base Google Earth)

десетих година XX века срушен је III павиљон, IV павиљон претворен је у ресторан, а у V павиљон је смештено рачуноводство. Садашњи капацитет износи 356 постеља. Данас I, II и VII павиљон представљају хотелски део бањског комплекса Русанде. Капацитет наведених павиљона износи 152 лежаја распоређена у 62 собе. Павиљони VIII и IX представљају болнички део бањског комплекса. Капацитет наведених павиљона износи 204 лежаја смештена у 54 собе.

Број гостију је током осамдесетих година XX века био већи у односу на седмдесете године. Разлог томе је изградња нових павиљона. Такође, број гостију забележен у првој деценији XXI века је мањи у односу на осамдесете године, а разлог томе је рушење једног павиљона, као и промена функције два павиљона (у ресторан и простор за рачуноводство). Деведесетих година XX века у бању су долазили и спортисти на припреме (углавном фудбалери). Међутим, управа Русанде није наставила са организовањем спортских припрема у бањи, због минималне зараде. Попуњеност капацитета се кретала између 60 и 70%. Ипак, управа бање нема заведене тачне податке о броју гостију и ноћења за последње декаде двадесетог века. Добијени подаци за новији период, приказани су у табели 1 (Подаци добијени од стручних служби бање Русанде).

Попуњеност капацитета је доста велика, али пре свега због великог броја гостију који овде долазе преко Фонда за здравствено осигурање. Правих туриста је за сада веома мало. Током 2013. године, Русанду је посетило 3.230 гостију, а укупан број дана њиховог задржавања у бањи износи 73.754 дана. Највише гостију бању је посетило преко Фонда за здравствено осигурање (1.631 лица), затим о личном трошку (1.351). Такође, бању је током 2013. године посетило и 236 пензионера (посредством ПИО), као и 12 војних осигураника. Међутим, руководиоци Специјалне болнице за рехабилитацију су увидели да би развој велнес туризма био од великог значаја за Русанду, те су у последњих неколико година почели да предузимају мере неопходне за развој овог вида туризма (реновирање дела бањског комплекса за ове сврхе), али је потребно предузети још низ других мера како би понуда била у складу са захтевима туриста. Резултати анкетног истраживања, који ће касније у раду бити анализирани, указују на то које аспекте би требало унапредити.

Део бањског комплекса је у новије време реновиран, па данас у Русанди постоји део за одмор и рекреацију, а гостима на располагању стоји велики избор масажа (релаксациона масажа, антистрес масажа, рефлексна масажа стопала, масажа стопала наменским уљем, шиацу масажа, масажа вулканским камењем, масажа целог тела, масажа по сегменту). Нема прецизних статистичких података о томе колико људи је бању посетило искључиво због велнеса. У табели 1 је дат приказ процентуалног односа оних који долазе о личном трошку у бању. Ипак, људи који долазе о личном трошку махом долазе због лечења или рехабилитације (више него због велнеса).

Русанда располаже и свим пратећим садржајима неопходним за дужи боравак: продавнице, амбуланта, лабораторија, апотека, терапијски базен, фитнес сала, конгресна сала. У непосредној близини бањског лечилишта изграђен је 1974. године мотел „Липов цвет” са 25 лежаја у 10 соба, рестораном и отвореном терасом (Обрадовић, 1997).

Табела 1. Број гостију и ноћења

Година	Број гостију	Број ноћења	Процент гостију преко фондова	Процент гостију о личном трошку
2006	3.872	88.995	61,00%	39,00%
2007	4.339	88.772	81,10%	18,90%
2008	3.039	77.357	70,45%	29,55%
2009	2.675	88.252	80,60%	19,40%
2010	2.475	85.920	78,47%	21,53%
2011	2.860	81.392	74,33%	25,67%
2012	2.531	63.086	57,61%	42,39%
2013	3.230	73.754	57,61%	42,39%

(Извор: Подаци добијени од стручне службе бање Русанда)

У Русанди се организују бројна дешавања, не би ли боравак гостију био пријатнији, али и садржајнији. Нека од тих дешавања су наступи тамбурашких оркестара, позоришне представе, гостовања културно-уметничких друштава. Овде се организује дочек Нове године, као и традиционални светосавски бал. У близини бање налази се и неколико спортских терена, док сам бањски комплекс поседује и конгресну салу.

Језеро Русанда и лековитост језерске воде и блата

Језеро Русанда представља напуштени меандар Тисе, дужине око 5,5 km (север–исток), ширине 200–600 m (север–југ) и површине око 4 km². Вода језера је у равни са околним земљиштем. Плићи је југозападни део који је насипом одвојен од главног дела језерског басена. Дубина, у зависности од године, може износити од 0,5 до 1,5 m. Најплићи западни и јужни рубни делови језера током лета и почетком јесени обично пресушују, док је средишњи део углавном стално под водом. Нагиб дна је врло мали, али врло ретко у потпуности пресушује, салинитет воде је веома висок са око 60%, што је чини сланијом од морске воде. Салинитет (40–60%) је последица блатних извора на дну језера које мештани називају жмиравцима. Испитивањима је утврђено да је на тим местима салинитет језерске воде већи готово шест пута (северни део), од делова на којима ових извора нема (западни део). Салинитет се током године мења у зависности од падавина и испаравања. Тако је због смањених падавина крајем лета и почетком јесени највећи, односно најмањи током пролећа (Станковић, 1984).

Блато из језера Русанда користи се у лечењу већ неколико векова. Познате су легенде о исцељењима кожных и реуматских промена. Састав укупне масе пелоида бање Русанда представљен је у табели 2. Под пелоидом се подразумева блато које има одређене хемијске и физичке особине и биолошка дејства, која га чине погодним за лечење. Пелоид бање Русанде спада у висококвалитетне због свог јединственог физичког и хемијског састава. Његова физичка својства

(изузетно ситне честице, висок топлотни капацитет, вискозност, висока алкалност) доводе до добре апсорпције хемијских материја преко коже и представљају основу за терапијско деловање. Механизам терапијског деловања пелоида састоји се из истовременог механичког, термичког и хемијског ефекта на организам. У Русанди се пелоидотерапија примењује у облику паковања и блатних купки. У лечењу се пелоид користи пре свега због одличних топлотних својстава. Дуго задржава топлоту и полако је одаје, односно преноси на кожу. Лековито дејство настаје услед реакције организма на примену пелоида, која представља драж за рецепторе у кожи. Потом долази до различитих рефлексних реакција организма. Новија сазнања науке много боље објашњавају већ познату лековитост, јер је утврђено да блато језера Русанде има дејство против упалних процеса у ткиву. Анализе блата су рађене у овлашћеним лабораторијама у иностранству и на нашим институтима. Након лабораторијских анализа, важна је потврда спроведених бројних клиничких испитивања. Све анализе су потврдиле изванредна својства блата, која се и после толико година коришћења нису променила, а данас имају не само балнеотерапијску, већ и козметичку примену (Подаци добијени од стручних служби бање Русанде).

Табела 2. Хемијски састав укупне масе пелоида бање Русанда

Оксиди	mg/kg	%
SiO ₂	408,00	40,80
TiO ₂	3,20	0,32
Al ₂ O ₃	110,00	11,00
MnO ₃	0,80	0,08
FeO	26,00	2,6
Fe ₂ O ₃	23,40	2,34
CaO	48,00	4,80
MgO	54,00	5,40
NaO ₂	24,30	2,43
K ₂ O	36,00	3,60
P ₂ O ₅	4,50	0,45
SO ₄	9,00	0,90
S-sulfidi	2,50	0,25
Cl	22,00	2,22
CO ₂	78,00	7,80
H ₂ O-vezana	41,00	4,10
NO ₃	3,50	0,35
NO ₂	-	-
NH ₄	0,80	0,08

(Извор: Подаци добијени од стручне службе бање Русанда)

Болести којима помаже боравак у овој бањи су: запаљенски реуматизам у лабораторијски и клинички мирној фази, дегенеративни реуматизам, ванзглобни и метаболички реуматизам, последице траума, неуролошка обољења, обољења периферних крвних судова. Није организовано лечење гинеколошких и кожных болести, мада се лековито дејство природног фактора базира на тим обољењима. Од кожных болести спорадично се појављују оболели са дијагностикованом псориазом. Искуства су скромна, али позитивна. Најбољи резултати у виду смањена сугестивних тегоба и објективног побољшања постижу се код дегенеративног и свих других облика реуматизма. Бања се не препоручује за малигна обољења, сва тешка обољења (декомпезација срца, плућна обољења, заразна обољења, психијатријска обољења).

Требало би истакнути да је одлуком Покрајинске владе, 3. јула 2014. године, језеро Русанда проглашено парком природе, због богате флоре и фауне. Нарочито се истиче разноврсност птица. До сада је забележено око 200 врста (Подаци добијени од стручних служби бање Русанде).

ПОТЕНЦИЈАЛ ЗА РАЗВОЈ БАЊСКОГ ТУРИЗМА

Географски положај Војводине, њена природна богатства, геотермални ресурси, лековита земља и воде, као и релативно повољни климатски услови погодују развоју бањског туризма, до сада најмање развијене делатности у војвођанској области, са великим потенцијалима. У Војводини је препозната важност сагледавања свих могућности коришћења бања, као и јаз између великог природног потенцијала и његове недовољне искоришћености. Зато је претходних година заживео пројекат Подршке развоју бања и бањског туризма у Војводини, одржавани су састанци и саветовања, а Скупштина Војводине објавила је и монографију Бање Војводине, са указивањем на бање овог простора, укључујући и бању Русанда. Према овој монографији, стратешки развој бање Русанде је у оријентисању на развој локације као здравствено-рехабилитационе, која ће се ослањати на социјални програм, на изградњу савременог и комерцијалног велнес центра и уређење обале језера. Док до изградње новог објекта бање Русанда не дође, тренутно се у ове сврхе користи реновирано део павиљона.

Спортско-рекреативни потенцијали су такође један од врло важних фактора бањског туризма, јер гости желе да што активније проведу своје време, нарочито када су у питању они који долазе из превентивних разлога. Када је реч о језеру Русанда, спортско-рекреативне активности су овде слабо заступљене. Језеро Русанда, због свог положаја уз саму бању Русанда има велики потенцијал. Највећу пажњу, када је уређење овог језера у питању, требало би усмерити ка североисточној обали, на којој се налази и бањски комплекс. С обзиром на то да бању посећује највећи број старијих људи или оних који услед свог здравственог стања имају потешкоћа у кретању, већи део обале требало би да се уреди за шетњу ових људи, па су стазе и клупе за предах неопходне. Такође, простране травнате површине могле би да се уреди за одвијање лаганих вежби, које често

представљају и део терапије пацијената. Један део травнате површине би могао да се искористи за вежбање уз професионалну помоћ запослених бање. Вежбе би овде могле да се спроводе од почетка пролећа до почетка јесени, односно докле год то време дозвољава. На другом делу травнате површине могле би да се поставе справе за вежбање, које би добро дошле активнијим и млађим гостима, којих би требало да буде све више уколико промоција и услови за велнес туризам буду били адекватни. Уз обалу овог језера могао би се формирати и рекреативни парк на отвореном. Поред стаза са бициклизам и пешачење, уз језеро би се могле поставити и справе за вежбање, као и препреке различитог степена захтевности, а то значи да би било потребно поставити справе и препреке за млађе и активније, али и за старије и мање покретно становништво (Мијатов, 2012). Ово може бити веома значајно, с обзиром на то да су активности у природи све популарније. Повећано интересовање за спортове на отвореном је последица све веће свести о значају здравља, растуће потребе за повратком природи, као и тренда индивидуализације (Плавша, 2010).

Потребно је да се понуда Русанде базира на природним, лековитим факторима, неопходним специјализованим објектима, квалитетним кадровима оспособљеним за пружање специфичних здравствених третмана и других услужних делатности, али и на постојању ефикасног система, који обухвата комплетну понуду везану за гостопримство, смештај и анимацију, како би на тај начин боравак и туристички доживљај у дестинацији био што пријатнији, те би у том правцу и сама Русанда требало да се развија (Милићевић, Миловановић, 2012).

Бања Русанда је препознала значај тржишта које посећује бање ради унапређења здравља, и управо због тога је, као што је већ напоменуто, реновиран један део бањског комплекса. Међутим, на промоцији оваквог одмора се не ради онолико колико би требало. Собе су угодне и комфорне. Обезбеђена је храна на бази пансиона и полупансиона, са посебном исхраном за различите типове туриста који посећују бању, од дијететских obroка намењених онима са здравственим проблемима до укуских домаћих специјалитета овог подручја. Међутим, већини је и даље асоцијација на бању Русанда Специјална болница за рехабилитацију, па многи ни не помишљају да би могли да је посете као туристи.

Формирање производа, који би привукао туристе, јесте пре свега викенд у овој бањи. Викенд је добар избор због заступљености тренда у свету да путовања буду што чешћа и краћа, а и због тога што запослени људи често не могу узети слободне дане (због пословних обавеза) па би им викенд највише одговарао. Циљно тржиште би, за почетак, требало бити из Војводине, јер се ради о малој удаљености, па се из свих делова може стићи за неколико сати. Производ оваквог типа је намењен свим старосним групама, јер је све више оних који воде рачуна о свом здрављу, било да је реч о млађој или старијој популацији. Већ постојећи пакет детоксикационог спа и велнес викенда представља добру основу за даље унапређење понуде велнес туризма. Поред викенд пакета, дневне понуде најчешће обухватају коришћење сауна, базена, одређеног вида масаже и воћног или зеленог чаја.

МЕДИЦИНСКИ ВЕЛНЕС

Под медицинским велнес туризмом подразумева се вид туристичке понуде, који се огледа у комбинацији специјалне понуде велнеса са одређеним здравственим услугама. Основа за развој медицинског велнес туризма, јесу велнес и спа компоненте, здраве животне навике, као и медицинске процедуре које користе природне факторе за опоравак (ДАКМВ, 2011). Због свега наведеног, медицински велнес је вид велнес туризма који би био најпогоднији за развој у бањи Русанда.

Постоји више дефиниција медицинског велнес туризма, а према једној од њих „медицински велнес туризам повезује традиционалне медицинске услуге са обичним велнесом” (Скупност, 2012). Према овој дефиницији може се увидети да Русанда поседује велики потенцијал за развој истог, пре свега због лековитог пелоида који се користи за рехабилитацију, као и добрих услова за развој велнеса. У Аустрији се медицински велнес туризам дефинише као „медицинска бања која подржава професионалне здравствене мере за континуирано побољшање квалитета живота и личне посвећености у превенцији, промоцији здравља и мотивације за вођење здравог начина живота” (БМВФј, 2011).

Да би се медицински велнес могао развијати, у Русанди се мора обезбедити:

- организовање додатне обуке запослених у области велнеса,
- веће учешће здравствене установе у припремним процесима образовних програма медицинског велнеса,
- транзиција из класичних специјалистичких прегледа и пружања класичних здравствених третмана до више персонализованог пружања услуга у бањама,
- додатна обука особља у области обезбеђења квалитета услуга,
- конверзија из чистог лечења болести до остваривања позитивног здравственог циља,
- већа отвореност за интегрисане мултидисциплинарне велнес програме,
- модерни изглед терапеутских простора, који подржавају медицинску стручност, уз превазилажење болничког изгледа,
- већа мотивација запослених за велнес и стварање услова за исти у одговарајућем радном окружењу (Румбак, 2012).

Када је медицински велнес у питању, у Русанди би требало да буде обезбеђено следеће:

- лекар специјалиста,
- лекар који је доступан гостима као партнер за разговоре,
- најмање један редовно запослени терапеут са пуним радним временом (нпр. физиотерапеут)
- холистички медицински велнес туризам, базиран на концепту здравствених третмана,
- пажљиво документовање циљева и резултата и дугорочна оријентација и омогућавање независне контроле пословања,

- понуда смештаја, хране и медицинског велнеса у објектима одговарајућег стандарда (без утиска боравка у болници) (Румбак, 2012).

С обзиром на то да Русанда већ послује са адекватним стручним кадром, прилагођавање медицинском велнесу не би требало да буде тешко у смислу потраге за радном снагом. Оно на чему би требало радити је свакако ентеријер Русанде, као и обезбеђивање средстава за пружање услуга велнеса и њихово прилагођавање европским стандардима велнес и спа центара.

РЕЗУЛТАТИ АНКЕТНОГ ИСТРАЖИВАЊА

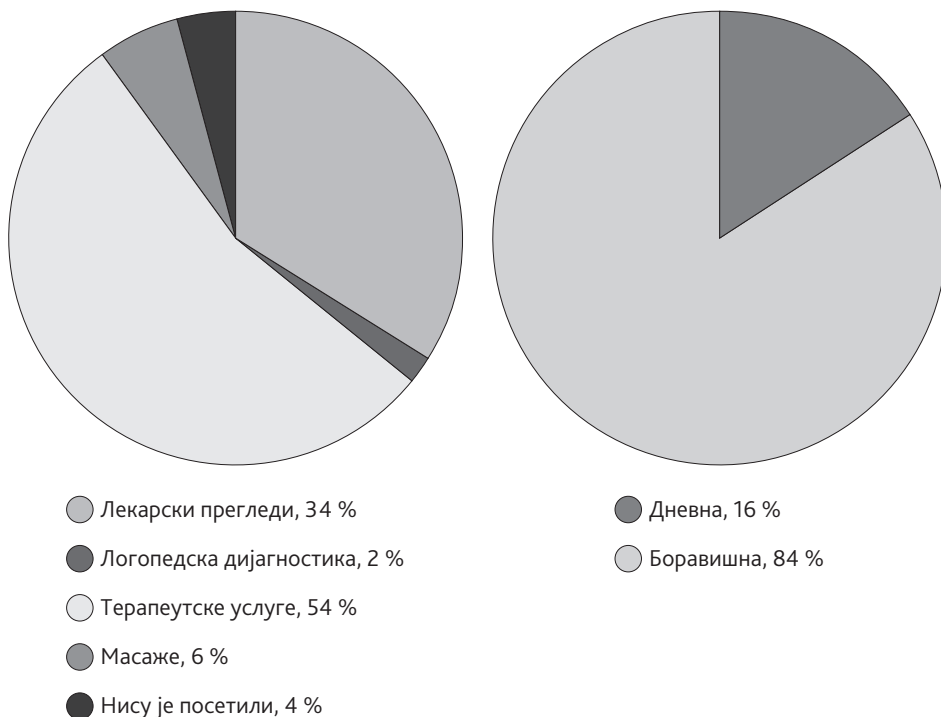
За потребе овог рада спроведено је анкетно истраживање мештана територије града Зрењанина, на којој се бања Русанда налази. Испитаници су са територије овог града с обзиром на то да најбоље познају саму бању, те је њихово мишљење од великог значаја за будући развој. Први део анкетног истраживања састоји се из 4 питања и тиче се демографских карактеристика испитаника. Ово анкетно истраживање обухватило је 80 испитаника, а њихова полна структура приближно је једнака (46,5% чине мушкарци, а 53,5% жене). Када је образовна структура у питању, највише их је са завршеном средњом школом (62%), а за њима следе испитаници са завршеним факултетом или вишом школом (заједно 28%). Највише испитаника је старосне доби између 50-59 (46%), проценат испитаника старосне доби између 40-49 је 21%, а проценат испитаника преко 50 је 28%. Мишљење испитаника старосне доби преко 40 година је веома битно, с обзиром на то да они чешће посећују бање од млађе популације. Испитаници су махом из града (из Зрењанина, 68%), а 32% живи на селу, од тога највише у Меленцима, Лукићеву и Арадцу.

Други део истраживања тиче се саме бање Русанда. Чак 76,5% испитаника сматра да бања Русанда може бити адекватно место за упражњавање велнес активности, што може да представља подстицај за развој. Испитаници су углавном из медицинских разлога до сада посећивали бању, 34% због медицинских прегледа, 54% због терапеутских услуга, а најмање (2%) због логопедске дијагностике, што се може видети на графикаону 1.

Мали број људи је бању посетио због масажа, свега 6%, док само 4% испитаника са територије града Зрењанина није посетило бању. Разумљиво је да је овако велики број испитаника посетио бању, пре свега зато што се налази на малој удаљености од свих места са територије града Зрењанина.

Посета Русанди је углавном била боравишна (чак 84%), док је 16% посета било на дневном нивоу (што се може видети на графикаону 2), те је веома битно да се ентеријер уреди тако да људима боравак буде пријатан, с обзиром да они тамо често проведу доста времена. Већина испитаника сматра да би ентеријер требало уредити да мање одаје утисак да је у питању болница, због пријатнијег боравка (92%), што се може видети на графикаону 3.

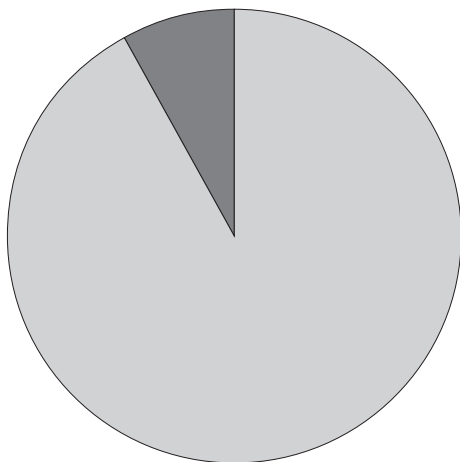
Туристичку понуду бање могу обогатити спортски терени (4%), обилазак језера (52%), специјални догађаји (12%), као и обилазак културно-историјских споме-

Графикони 1 и 2. Разлози посете бањи Русанди и дужина боравка посете бањи Русанди
(Извор: Маја Мијатов)

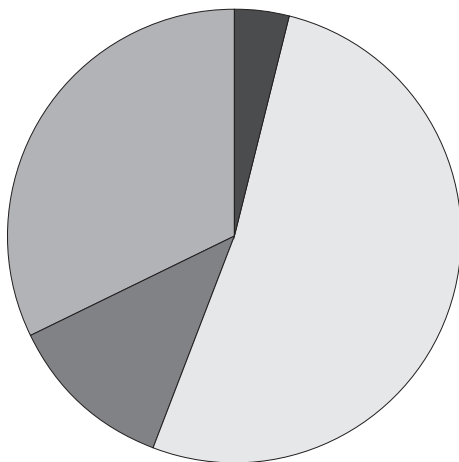
ника у близини (32%), што се може видети на графикону 4. Од интересантних места за посету, могу се издвојити обилазак центра Зрењанина, Каштела у Ечки, као и Царске баре. Велику пажњу би требало посветити уређењу обале језера Русанда и њеном прилагођавању за рекреацију људи са здравственим проблемима, као и онима који се спортом могу бавити активније због бољег здравственог стања.

Друго анкетно истраживање тиче се непосредних корисника бањских услуга. Узорак је обухватио 80 испитаника, њихова полна структура је једнака (50% чине мушкарци, а 50% жене). Испитаници су углавном били пензионери, старости веће од 60 година, махом из Средњобанатског и Јужнобанатског округа, као и из околине града Новог Сада. Од 80 испитаника, 36% је први пут у бањи Русанда, а 64% је Русанду посетило већ неколико пута. Већина испитаника (96%) је у Русанди због терапије и побољшања здравствене ситуације, док је свега 4% у Русанди због превентиве и одржавања доброг здравственог стања, што указује на то да је потребно много више радити када је у питању маркетинг везан за медицински велнес туризам, о ком је у претходном поглављу било више речи. Без обзира на то што је део бањског комплекса реновиран за комерцијалне сврхе, гости бање су и даље углавном пацијенти који овде долазе преко Фонда за здравствено осигурање. Више од половине испитаника (72%) истиче да им прија боравак у бањи, јер исти позитивно утиче на њихово здравствено стање, 12% сматра да је то прили-

- Унапредити ентеријер, 8 %
- Ентеријер је одговарајући, 92 %

Графикон 3. Ентеријер бање Русанда
(Извор: Маја Мијатов)

- Спортски терени, 4 %
- Шетња око језера, 52 %
- Специјални догађаји, 12 %
- Културно и природно наслеђе околине, 32 %

Графикон 4. Садржаји који могу обогатити туристичку понуду бање Русанда
(Извор: Маја Мијатов)

ка да се одморе, док 16% испитаника истиче да им боравак у Русанди прија, јер је то прилика да контактирају са људима сличних година и интересовања. Испитаници сматрају да се у склопу Русанде може побољшати квалитет смештаја (86%), храна (10%), стручност кадрова (4%). Своје слободно време испитаници најчешће проводе тако што шетају по парку и у близини језера Русанда (68%), проводе време са осталим гостима (22%), гледају ТВ (8%), читају књиге (2%).

ЗАКЉУЧАК

Да би Русанда могла да буде конкурентна и да достигне већу потражњу од оне која је мотивисана досадашњом потребом за бањским лечењем, она мора да постане савремена дестинација здравственог туризма. Понуда би требало да буде обогаћена садржајима за пружање разноврсних спа и велнес услуга у циљу промовисања, стабилизовања и враћања физичког, менталног и социјалног благостања уз помоћ природно лековитих и других еколошких фактора, као и спортско-рекреативних и културно-забавних садржаја. Савремена дестинација здравственог туризма своје постојање базира на природним, лековитим факторима, неопходним специјализованим објектима, квалитетним кадровима оспособљеним за пружа-

ње специфичних здравствених третмана и других услужних делатности, али и на постојању ефикасног система, који обухвата комплетну понуду везану за гостопримство, смештај и анимацију, како би на тај начин боравак и туристички доживљај у дестинацији био што пријатнији (Милићевић, Миловановић, 2012). Иностране бање у непосредном окружењу могу послужити као одличан пример за развој велнес туризма у бањи Русанда, поред искључиво здравственог, те би њихов развој требало узети у обзир.

Када је у питању медицински велнес, неопходно је да се обезбеди:

- одговарајућа структура запослених, коју бања Русанда већ поседује и то је чињеница којој у прилог иде дугогодишња лечилична традиција. У бањи је запослено 17 лекара специјалиста физикалне медицине и рехабилитације, 61 физиотерапеут, 65 медицинских сестара, психолог, логопед, нутрициониста-дијететичар, 1 фармацеутски и 2 лабораторијска техничара. Такође, ангажовано је и 8 консултаната, лекара других специјалности (двоје интерниста, неуролог, инфектолог, ортопед, трансфузиолог-хематолог, оториноларинголог и биохемичар), ради успешнијег спровођења терапијских третмана (Подаци добијени од стручних служби бање Русанда).
- верификација природних лековитих фактора; што је учињено још у 19. веку, када је започета изградња бањског комплекса
- неопходни апарати и опрема; медицинску опрему неопходну за рехабилитацију и лечење претходно већ наведених обољења Русанда већ поседује, што се не може рећи и за велнес опрему, која захтева улагање новчаних средстава
- услови за хотелски смештај и исхрану; поред павиљонског реновираног дела, требало би побољшати и услове боравка у осталим деловима бањског комплекса, да чак и они који долазе само због лечења, немају утисак да су у болници, чиме би се постигла пријатнија атмосфера
- приступачност за хендикепирана лица и просторије за спровођење рехабилитације, део који је већ прилично добро обезбеђен
- терапијски базен, који постоји, али није реновиран годинама те је тренутно у доста лошем стању (Румбак, 2012).

Кадрови, као и њихова континуирана едукација веома су важни за даљи развој Русанде. У бањама се стручна оспособљеност свих запослених комбинује са високим степеном здравствених и других услуга уз одржавање контакта са развојем рехабилитационе струке, заједно са паралелним наглашавањем употребе природних лечилишних фактора (Филиповић, 2003). Код развоја Русанде, веома је битна сарадња менаџера различитих струка, као и сарадника из разних области знања (Михајловић и др., 2012). Да би се могло омогућити лечење или превентива када је здравље у питању, потребно је ангажовати већи број стручњака разних профила, чији је рад координисан (Зековић, Михајлова-Зековић, 2004).

Поред културног, историјског и уметничког наслеђа, као део интегрисаног програма активности у Русанди, у понуду се може укључити и здрава храна која се производи у незагађеном окружењу, као и природне вредности околине (Вулановић и др., 2001).

Запослени бање Русанда истичу да гости траже да се на улазу у бању, као и на одређеним локацијама у парку, поставе табле са информацијама о томе шта се може видети у бањи и где се шта налази. Такође, гости сматрају да би те табле требало да садрже што више фотографија и мапа, што би им улепшало и олакшало кретање кроз бању. На улазу у саму бању постоји једна табла, али гости сматрају да то није довољно. Исто тако, гости сматрају да је велики недостатак то што у кругу бање не постоји место где би се могли купити сувенири, па би овај недостатак у будућности требало размотрити детаљније, јер може бити од велике користи за промовисање бање. Бања Русанда се за сада промовише путем интернета, новина, телевизије (најчешће на локалном нивоу), друштвених мрежа и кроз редовно учешће на сајмовима туризма у Београду и Новом Саду. Друштвене мреже су вид промоције који не кошта много, а може донети позитивне ефекте. Такође, креативност људи који одржавају друштвене мреже је од великог значаја. Свакодневно објављивање вести о бањи, као и фотографија из бањског комплекса, парка или са обале језера, може допринети томе да велики број људи прочита о понуди бање Русанда.

Гости су углавном из Средњобанатског и Јужнобанатског округа и из околине града Новог Сада. Становници Бачке, као и Севернобанатског округа ретко долазе у бању Русанда, јер чешће посећују бању Кањижа. Такође, мало је гостију из Београда, па би промовисање бање на територији главног града требало бити интензивније. Близина бање Русанда могла би да охрабри грађане главног града да је посете. Ипак, требало би развити свест Београђана о бањи Русанда, што би могло да се постигне кроз интензивнију промоцију на територији града Београда (Подаци добијени од стручних служби бање Русанда).

Инвестирање у велнес програме може бити од великог значаја. Оправданост инвестирања у овакве програме огледа се у чињеници да се на тај начин бањска понуда усмерава на нове тржишне сегменте а то су млађи него уобичајени посетиоци бања, амбициозни и пословно успешни људи, захтевни гости који инститирају на високом квалитету услуга, као и тржишни сегменти већих платежних могућности. Инвестирање у велнес програме бање Русанда, као и осталих бања, може знатно поправити постојећи имиџ бања Србије на туристичком тржишту Европе, што би само по себи донело и веће приходе (Јовичић, 2008).

ЗАХВАЛНОСТ

Приказано истраживање је део пројекта који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја (Евиденциони број: ОИ 176020), део докторске дисертације (студент: Маја Мијатов), као и део истраживања на програму докторских студија 2013/2014 (Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Универзитет у Новом Саду).

Током истраживања, велику помоћ пружили су директор Специјалне болнице за рехабилитацију Русанда проф. др Нада Наумовић, стручни сарадник за маркетинг Миљан Чичић, шеф рачуноводства Јелица Карапанца и рецепционер Вер-

ца Дабић. Захваљујемо се на свим информацијама које су биле од велике користи за писање овог рада.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ИНФОРМАЦИЈА

- Богдановић, Ж. и др. (1995). *Географске монографије војвођанских оштина, Оштина Зрењанин*. Нови Сад: Природно-математички факултет, Институт за географију.
- BMWFj, Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend* (2011). Grundlagenstudie Der Gesundheits- und Wellness-Tourismus in Österreich: Status-Potenziale-Ausblick; str. 26. http://www.bmwfj.gv.at/Tourismus/TourismusstudienUndPublikationen/Documents/Gesundheitsstudie_KF_HP.pdf (август 2012)
- Вулановић, В. и др. (2001). *Систем квалитета ИСО 9001: 2000*, Нови Сад.
- DAKMW, Deutscher Arbeitskreis Medical Wellness* (2011). Kernanforderungen Medical
- Зековић, П., Михајлова-Зековић, Р. (2004). *Здравствена нега и рехабилитација*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ивков Џигурски, А. (2012). *Туристичка анимација*. Нови Сад: Природно-математички факултет.
- Јовичић, Д. (2008). Стање и перспективе развоја бањског туризма у Србији. *Гласник српској географској друштва*, 4, 3-17.
- Костић, М., Жаревац, М. (2012). Врњачка Бања као нова еко-дестинација. Требиње: *Туризам, изазови и моћности*, 7. Научни скуп са међународним учешћем, 380-384.
- Мијатов, М. (2012). *Моћности за развој спорско-рекреативног туризма на језерима територије града Зрењанина*. Нови Сад: Природно-математички факултет.
- Милићевић, С., Миловановић, В. (2012). *Од традиционалне бањске лечилишта до савремене дестинације здравствене туризма*. Београд: Економски институт, 373-379.
- Михајловић, Д., Илић, Б., Стојановић, Д. (2012). Управљање и квалитет развојних параметара Бањског туризма Србије. Требиње: *Туризам, изазови и моћности*, 7. Научни скуп са међународним учешћем, 298-305.
- Обрадовић, Д. Ћ. (2005). Бања Русанда – Меленци. *Земља и људи*, 55, 31-36.
- Обрадовић, Ћ. Д. (1997). Туристички производ Бање Русанде. *Туризам*, 1, 112-116.
- Плавша, Ј. (2010). *Спорско-рекреативни туризам*. Нови Сад: Природно-математички факултет.
- Подаци добијени од стручног тима бање Русанда.
- Ромелић, Ј. (2008). *Туристичке реије Србије*. Нови Сад: Природно-математички факултет.
- Rumbak, R. (2012): *New Content of Medical Tourism from the Viewpoint of Medical Wellness Tourism*. Ljubljana: Trendi in izzivi v živilstvu, prehrani, gostinstvu in turizmu.
- Skupnost slovenskih naravnih zdravilišč* (2012). Medicinski wellness. <http://www.sloveniatherme.si/ponudba/wellness/medicinski-wellness/> (август 2012).

- Smith, M. (2011). *Global trends in health and wellness tourism*. www.slovenia.info.
- Станковић, С. (1984). *Језера Јуџославије*. Београд: Мала библиотека Српског географског друштва.
- Филиповић, Б. (2003). *Минералне, њермалне и њермоминералне воде Србије*. Београд: Рударско-Геолошки факултет, Институт за хидрогеологију.
- Церовић, Љ. (1984). *Хроника Меленаца 1751-1941*. Зрењанин: Завичајно друштво.

<http://www.arge-medicalwellness.de/praeambel.php> (август 2012).
www.banjarusanda.com
www.zrenjanin.rs